

**Sfery życia duchowego dzieci i młodzieży –
studium z pogranicza polsko-czeskiego
T. 2
Religia i tolerancja religijna**

**Tadeusz Lewowicki
Barbara Grabowska
Urszula Klajmon-Lech
Aniela Różańska**

wydawnictwo
adam marszałek

RECENZENT

prof. zw. dr hab. Wiktor Rabczuk

REDAKTOR PROWADZĄCY

Paweł Jaroniak

REDAKTOR TECHNICZNY

Ryszard Kurasz

KOREKTA

Ilona Radomska

PROJEKT OKŁADKI

Krzysztof Galus

Grafika na okładce: New7ducks – Freepik.com

PROJEKT LOGO

Tadeusz Lewowicki

© Copyright by Wydawnictwo Adam Marszałek

Wszystkie prawa zastrzeżone. Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Żadna jej część nie może być reprodukowana jakimkolwiek sposobem – mechanicznie, elektronicznie, drogą fotokopii itp. – bez pisemnego zezwolenia wydawcy. Jeśli cytujesz fragmenty tej książki, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło

Toruń 2016

ISBN 978-83-8019-607-0

Publikacja przygotowana przez
Zakład Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań
Instytutu Nauk o Edukacji
Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydawnictwo prowadzi sprzedaż wysyłkową:
tel./fax 56 648 50 70, e-mail: marketing@marszalek.com.pl

Wydawnictwo Adam Marszałek, ul. Lubicka 44, 87-100 Toruń
tel. 56 664 22 35, 56 660 81 60, e-mail: info@marszalek.com.pl, www.marszalek.com.pl
Drukarnia nr 2, ul. Warszawska 54, 87-148 Łysomice, tel. 56 678 34 78

Spis treści

Tadeusz Lewowicki

Wstęp 9

Aniela Różańska

Młodzież z Pogranicza – uczniowie ze szkół ponadgimnazjalnych
w roku 2015 – charakterystyka środowiska i badanych grup 12

Barbara Grabowska

Tolerancja religijna młodzieży żyjącej na Pograniczu 21

Wprowadzenie 21

1.1. Teoretyczne podstawy podjętych rozważań 22

1.2. Tolerancja religijna w warunkach polsko-czeskiego pogranicza
Śląska Cieszyńskiego 31

1.3. Postawy tolerancyjne młodzieży Pogranicza – analiza wyników
badań 38

1.3.1. Wiara jako kryterium narodowości 39

1.3.2. Kontakty z przedstawicielami innych wyznań 43

1.3.3. Prawo do życia według swoich obyczajów 44

1.3.4. Tematyka lekcji religii 47

1.3.5. Prawo do zachowania własnego wyznania w małżeństwie 53

1.3.6. Wiara dzieci 54

Konkluzje 59

Aniela Różańska

Postrzeganie Inności religijnej jako element tożsamości religijnej młodzieży Śląska Cieszyńskiego – między zamknięciem a otwartością	62
Wprowadzenie	62
2.1. Postrzeganie Innego religijnie – teoretyczne podstawy	63
2.2. Tożsamość religijna	67
2.3. Rola pamięci w rozwijaniu pozytywnej percepcji Innego i w dialogu ekumenicznym	69
2.4. Relacje między wyznaniem na Śląsku Cieszyńskim – od konfliktu do dialogu i komunii	71
2.5. Postrzeganie Inności i Innego w wymiarze religijnym przez młodzież pogranicza – analiza wyników badań	75
2.5.1. Postrzeganie przez młodzież innych wyznań i religii	76
2.5.2. Pozytywne postrzeganie Innego i kontakty z przedstawicielami innych wyznań	87
2.5.3. Szkoła, problematyka szkolnej edukacji religijnej a wrażliwość wobec Innego religijnie	90
Konkluzje	93

Urszula Klajmon-Lech

Doświadczanie wspólnoty wśród młodzieży Śląska Cieszyńskiego	96
Wprowadzenie	96
3.1. Wspólnota w ujęciu socjologicznym	97
3.2. Wspólnota w ujęciu teologicznym	99
3.3. Poczucie wspólnotowości w ujęciu psychologicznym	104
3.4. Poczucie wspólnotowości w perspektywie pedagogicznej	106
3.5. Wspólnota i poczucie wspólnotowości młodzieży na Śląsku Cieszyńskim w dotychczasowych opracowaniach	108
3.6. Doświadczanie wspólnoty w życiu młodzieży Śląska Cieszyńskiego	112
Konkluzje	125

Tadeusz Lewowicki

Stalość i zmienność stosunku do kwestii związanych z religią
i do Innych religijnie/wyznaniowo – próba porównania 127

Bibliografia 138

Wykaz publikacji w serii „Edukacja Międzykulturowa” 151

Nota o autorach 161

Contents

Tadeusz Lewowicki

Introduction 9

Aniela Róžańska

Borderland children and youth – upper secondary
school learners in 2015 – the profile of the environment
and examined groups 12

Barbara Grabowska

Religious tolerance of borderland youth 21

Introduction 21

1.1. Theoretical foundations of the undertaken discussion 22

1.2. Religious tolerance in the conditions of the Polish-Czech
borderland in Cieszyn Silesia 31

1.3. Tolerant attitudes of borderland youth – an analysis
of research results 38

1.3.1. Religious faith as a nationality criterion 39

1.3.2. Contacts with representatives of other religions 43

1.3.3. The right to live according to one's own tradition 44

1.3.4. Contents of religion classes 47

1.3.5. The right to maintain one's own denomination in marriage ... 53

1.3.6. Religious faith of children 54

Conclusions 59

Aniela Róžańska

Perception of religious Otherness as an element of the religious identity of youth in Cieszyn Silesia – between staying closed and openness	62
Introduction	62
2.1. Perception of the Other religiously – the theoretical foundations	63
2.2. Religious identity	67
2.3. Significance of remembrance in developing positive perception of the Other and in ecumenical dialogue	69
2.4. Relations between denominations in Cieszyn Silesia – from conflict to dialogue and communion	71
2.5. Perception of the Otherness and the Other in the religious dimension by borderland youth – an analysis of the research results	75
2.5.1. Perception of other denominations and religions by youth	76
2.5.2. Positive perception of the Other and contacts with representatives of other denominations	87
2.5.3. School and the issues of religious education at school versus the religiously Other	90
Conclusions	93

Urszula Klajmon-Lech

Experiencing community by the youth of Cieszyn Silesia	96
Introduction	96
3.1. Community in the sociological approach	97
3.2. Community in the theological approach	99
3.3. Feeling of collectivity in the psychological approach	104
3.4. Collectivity in the pedagogical perspective	106
3.5. Community and the feeling of collectivity among the youth in Cieszyn Silesia in the existing studies	108
3.6. Feeling of community in the life of the youth of Cieszyn Silesia	112
Conclusions	125

Tadeusz Lewowicki	
Constancy and changeability of the attitude to the issues of religion and the religiously Others – an attempt at comparison	127
Bibliography	138
List of works published in the series “Intercultural Education”	151
Biographical notes	161

Wstęp

Niniejszy tom jest kolejną publikacją zwartą, która ukazuje się w obejmującej już kilkadziesiąt prac serii „Edukacja Międzykulturowa”¹. W ramach serii mieści się niewielki – kilkutomowy – cykl opatrzony ogólnym tytułem „Sfery życia duchowego dzieci i młodzieży”. Tytuł ten zapewne wymaga chociażby krótkiego wyjaśnienia. Przywołując kategorię pojęciową życia duchowego nawiązujemy do wcześniej wydanej książki pt. *Aksjologiczne konteksty edukacji międzykulturowej*². Przypomniana tam została sfera duchowości, wymiary życia duchowego – jako obszar refleksji niemal zaniechanej na gruncie współczesnej rodzimej pedagogiki. Jeśli takie pojęcia pojawiają się, to głównie w nurcie prac pedagogiki chrześcijańskiej. Duchowość i życie duchowe są obecne w refleksji podejmowanej na gruncie innych nauk i w innych krajach. W tekście wstępnym w przytoczonej książce wyraziłem pogląd, że kategorie pojęciowe duchowości i życia duchowego wydają się wciąż przydatne we współczesnej pedagogice. Wsparciem tego poglądu są rozprawy zamieszczone w tamtej książce³. Stanowią one – jak sądzę – dobre wprowadzenie do zagadnień duchowości, zawierają przykłady pojmowania trudnej do zdefiniowania sfery duchowości i życia duchowego oraz odwołania do dominujących podejść teoretycznych. Czytelników zainteresowanych tymi zagadnieniami wypada zachęcić do zapoznania się ze wspomnianymi opracowaniami (próba przedstawienia ich treści w niniejszym wstępie musiałaby prowadzić do uproszczeń, a w konsekwencji do zniekształceń). Ujęcia tam prezentowane potraktowane są jako ogólne kategorie pojęciowe obejmujące obszary badań, których wyniki

¹ Lista publikacji z tej serii – obejmującej już około 70 tomów – zamieszczona jest na końcu książki.

² T. Lewowicki, B. Chojnacka-Synaszko, Ł. Kwadrans (red.): *Aksjologiczne konteksty edukacji międzykulturowej*. Toruń 2015, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji UŚ, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej, Wydawnictwo Adam Marszałek.

³ Por. np. K. Olbrycht: *Wspieranie rozwoju duchowości. Perspektywa edukacji międzykulturowej*; J. Nikitorowicz: *Sztuka duchowości na przykładzie Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Cerkiewnej w Białymstoku (Festiwalu Śpiewającej Duszy)* (rozprawy w pracy przytoczonej w przypisie 2).

znajdą się w kilku zbiorach składających się na zapowiadany niewielki cykl – w ramach serii.

Wyniki badań, o których mowa, dotyczą właśnie różnych wymiarów duchowości czy życia duchowego (m.in. aksjologicznego/wartości, poznawczego, emocjonalno-uczuciowego, religijnego). Można uznać, że sprawy te znajdują wyraz w przynajmniej niektórych – jak nazywa je Halina Mielicka – formach współczesnej duchowości, a więc formie egzystencjalnej, psychicznej, społecznej i kulturowej⁴. W tomie pierwszym sygnalizowanego cyklu przedstawione zostały wyniki badań cenionych przez młodzież wartości i deklarowanych aspiracji⁵. Tom drugi, który właśnie przekazujemy do rąk Czytelników, zawiera wyniki badań stosunku młodzieży do różnych kwestii związanych z religią i do ludzi Innych pod względem wyznawanej religii. W przygotowaniu jest kolejne opracowanie.

Podobnie jak w wielu innych tomach poświęconych wielokulturowości i edukacji międzykulturowej – również w tym zbiorze znajdują się porównania dotyczące spostrzegania wybranych zagadnień przez osoby z różnych środowisk. Tym razem są to porównania obejmujące głównie trzy grupy uczniów z pogranicza polsko-czeskiego: a) Polaków – uczniów szkół w polskiej części Śląska Cieszyńskiego, b) Czechów – uczących się w czeskiej części tego regionu oraz c) uczniów narodowości polskiej (lub z rodzin mieszanych) mieszkających w Republice Czeskiej na obszarze nazywanym przez Polaków Zaolziem i uczących się w szkołach z polskim językiem nauczania w Czeskim Cieszynie. Są to więc dwie grupy, które reprezentują społeczności większościowe, oraz grupa mniejszościowa. Warunki życia, tradycje i doświadczenia każdej z tych grup były i są różne, różne też w niektórych sprawach okazują się poglądy i zachowania. Poza odniesieniami do poglądów uczniów – w tekstach składających się na tom są przykłady dotyczące także innych grup. To jedna płaszczyzna porównań.

Zapewne jeszcze bardziej interesujące i znacznie rzadziej pojawiające się możliwości porównań związane są z panelowym charakterem badań. W poszczególnych tekstach przedstawione zostały wyniki podobnych badań przeprowadzonych przed laty i badań przeprowadzonych w ostatnich

⁴ Por. H. Mielicka: *Religijny wymiar duchowości*. W: A. Libiszowska-Żółtkowska, S. Grotowska (red.): *Religijność i duchowość – dawne i nowe formy*. Kraków 2010, Oficyna Wydawnicza NOMOS.

⁵ T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Minczanowska, G. Piechaczek-Ogierman: *Sfery życia duchowego dzieci i młodzieży – studium z pogranicza polsko-czeskiego*. T. 1. *Przemiany wartości i aspiracji życiowych* (w druku).

paru latach. Daje to szanse uchwycenia – z jednej strony – stabilności obrazu społecznych poglądów, deklarowanych postaw, a także – z drugiej strony – dostrzeżenia zmian, dostrzeżenia względnej dynamiki⁶ ujawnianych opinii czy postaw. Na te możliwości warto – jak sądzę – zwrócić szczególną uwagę.

Zakres poddanych porównaniom kwestii wyznaczony został w dużej mierze dawniej poznawanymi przez Autorki sprawami. W podejmowanych wcześniej próbach badawczych wątki mieszczące się w tematyce tego zbioru niekiedy nie były eksponowane i rozwijane, a zatem teraz niemożliwe okazywało się podejście panelowe. To sprawia, że katalog uwzględnionych spraw jest ograniczony i wybiórczy. Pomimo to udało się zgromadzić materiał zawierający ważne informacje i dający podstawę do refleksji, a także skłaniający do szerszych badań oraz do działań edukacyjnych.

Połączenie kilku zbiorów opracowań w – jak to można nazwać – (mini) cykl oraz odwołanie się do ogólnej kategorii pojęciowej sfery duchowości czy życia duchowego, być może, pozwoli lepiej dostrzec wartość płynącą z połączenia różnych wymiarów, z synergii całościowego (czy wielowymiarowego) spostrzegania funkcjonowania człowieka. To jedna z intencji wspomnianego zabiegu.

Wydanie książki – podobnie jak poprzednich – było możliwe dzięki niezmiennej życzliwości i pomocy władz akademickich Wydziału Etnologii i Nauk Edukacji UŚ. Sojusznikiem okazuje się od lat także Wydawnictwo Adama Marszałka. Wszystkim Osobom, które przyczyniły się do powstania i opublikowania książki, pragniemy w tym miejscu wyrazić podziękowanie.

Tadeusz Lewowicki

⁶ Por. np. T. Lewowicki: *Dynamika aspiracji*. „Polska Młodzież” 1986, nr 1.

Wykaz publikacji w serii „Edukacja Międzykulturowa”

W serii „Edukacja Międzykulturowa” – przygotowywanej w kolejnych latach przez Społeczny Zespół Badań Kultury i Oświaty Pogranicza, Zakład Pedagogiki Ogólnej, a następnie Katedrę Pedagogiki Ogólnej, a od paru lat Zakłady Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań oraz Pedagogiki Społecznej i Edukacji Międzykulturowej Uniwersytetu Śląskiego, Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie, przy współpracy Wyższej Szkoły Pedagogicznej Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie oraz Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej – ukazały się w latach 1992–2016 następujące publikacje:

1992

1. *Dzieci z Zaolzia (z badań osobowości uczniów szkół podstawowych z polskim językiem nauczania)*. Red. T. Lewowicki. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.
2. *Hierarchia wartości i plany życiowe dzieci z Zaolzia*. Red. T. Lewowicki. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.

1994

3. *Kulturowe, społeczne i edukacyjne wyznaczniki dróg życiowych młodzieży z Zaolzia*. Red. T. Lewowicki. Katowice, Wyd. UŚ.
4. *Poczucie tożsamości narodowej młodzieży – studium z pogranicza polsko-czeskiego*. Red. T. Lewowicki. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.

1995

5. *Spółeczności młodzieżowe na Pograniczu*. Red. T. Lewowicki. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.

1996

6. *Spółeczności pogranicza – Wielokulturowość – Edukacja*. Red. T. Lewowicki, B. Grabowska. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie.

1997

7. *Osobowość i społeczne funkcjonowanie młodzieży regionu Podbeskidzia*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Katowice, Wyd. UŚ.

1998

8. *Młodzież i tolerancja. Studium z pogranicza polsko-czeskiego*. Red. T. Lewowicki, B. Grabowska. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.
9. *Problemy pogranicza i edukacja*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.

2000

10. *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta. Katowice, Wyd. UŚ.
11. *Rodzina – Wychowanie – Wielokulturowość*. Red. T. Lewowicki, J. Suchodolska. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie.
12. *Szkoła na pograniczach*. Red. T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta. Katowice, Wyd. UŚ.

2001

13. *W poszukiwaniu teorii przydatnych w badaniach międzykulturowych*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.

2002

14. Różańska A.: *Działalność edukacyjna Śląskiego Kościoła Ewangelickiego Augsburskiego Wyznania na Zaolziu*. Cieszyn, Wydawnictwo Śląski Kościół Ewangelicki Augsburskiego Wyznania.
15. *Edukacja wobec ładu globalnego*. Red. T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, T. Pilch, S. Tomiuk. Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
16. *Intercultural Education: The Individual in Relation to Others and Other Cultures*. Eds T. Lewowicki, J. Urban. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.

17. *Kwestie wyznaniowe w społecznościach wielokulturowych*. Red. T. Lewowicki, A. Różańska, U. Klajmon. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.

2003

18. *Świat wartości i edukacja międzykulturowa*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica. Cieszyn – Warszawa, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie.

2004

19. *Język, komunikacja i edukacja w społecznościach wielokulturowych*. Red. T. Lewowicki, J. Urban, A. Szczypka-Rusz. Cieszyn – Warszawa, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie.

2005

20. *Polityka społeczna i oświatowa a edukacja międzykulturowa*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn – Warszawa, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie.
21. *Przemiany społeczno-cywilizacyjne a edukacja szkolna – problemy rozwoju indywidualnego i kształtowania się tożsamości*. Red. T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta, B. Grabowska. Cieszyn – Warszawa – Kraków, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie – Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

2006

22. Gajdzica A.: *Reforma oświaty a praktyka edukacji wczesnoszkolnej*. Katowice, Wyd. UŚ.
23. *Teorie i modele badań międzykulturowych*. Red. T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn – Warszawa, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie.
24. *Z teorii i praktyki edukacji międzykulturowej*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn – Warszawa, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie.

2007

25. Ogrodzka-Mazur E.: *Kompetencja aksjologiczna dzieci w młodszym wieku szkolnym. Studium porównawcze środowisk zróżnicowanych kulturowo*. Katowice, Wyd. UŚ.
26. Szczurek-Boruta A.: *Zadania rozwojowe młodzieży i edukacyjne warunki ich wypełniania w środowiskach zróżnicowanych gospodarczo i kulturowo – studium pedagogiczne*. Katowice, Wyd. UŚ.
27. Szczurek-Boruta A.: *Edukacja i odkrywanie tożsamości w warunkach wielokulturowości – szkice pedagogiczne*. Cieszyn – Kraków, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
28. *Edukacja międzykulturowa na pograniczach w pierwszych latach rozszerzonej Unii Europejskiej – teoria i praktyka*. Red. T. Lewowicki, J. Urban. Katowice, „Gnome”.
29. *Intercultural Education: Theory and Practice*. Eds T. Lewowicki, B. Grabowska, A. Szczurek-Boruta. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.

2008

30. *Praca nauczyciela w warunkach wielokulturowości – studia i doświadczenia z pogranicza polsko-czeskiego*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.
31. *Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości – doświadczenia na pograniczu polsko-czeskim*. Red. T. Lewowicki, B. Grabowska, A. Gajdzica. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.
32. *Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości – problemy i propozycje rozwiązań*. Red. T. Lewowicki, B. Grabowska, A. Różańska. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.

33. *Socjopatologia pogranicza a edukacja*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.

2009

34. Piechaczek-Ogierman G.: *Postawy zdrowotne uczniów i ich socjokulturowe uwarunkowania*. Cieszyn – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek.
35. *Borderland Sociopathology and Education*. Eds T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.
36. *Poczucie tożsamości i stosunek młodzieży do wybranych kwestii społecznych – studium z pogranicza polsko-czeskiego*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.
37. *Społeczne uwarunkowania edukacji międzykulturowej*. T. 1. *Konteksty teoretyczne*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, J. Urban. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.
38. *Społeczne uwarunkowania edukacji międzykulturowej*. T. 2. *Problemy praktyki oświatowej*. Red. T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta, B. Grabowska. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.

2010

39. Klajmon U.: *Działalność wychowawcza Kościoła katolickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Cieszyn – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek.
40. *Edukacja międzykulturowa – teorie, poglądy, doświadczenia społeczne*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn – Warszawa –

Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.

41. *Szkolnictwo z polskim językiem nauczania w państwach europejskich – stan, problemy i perspektywy*. Red. T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, A. Szczurek-Boruta. Białystok – Cieszyn – Warszawa, Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej.

2011

42. *Dzieci w procesie kształtowania postaw kulturowych. Przewodnik po ścieżkach edukacji regionalnej, wielo – i międzykulturowej. Materiały dla nauczycieli przedszkoli i szkół podstawowych*. Red. T. Lewowicki, J. Suchodolska. Katowice – Cieszyn – Warszawa – Kraków, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
43. *Edukacja międzykulturowa – dokonania, problemy, perspektywy*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.
44. *Pedagogika międzykulturowa wobec wykluczenia społecznego i edukacyjnego*. Red. T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta, J. Suchodolska. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.

2012

45. *Dzieci i młodzież w procesie kształtowania postaw kulturowych. Przewodnik po ścieżkach edukacji regionalnej, wielo- i międzykulturowej. Materiały dla nauczycieli gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych*. Red. T. Lewowicki, J. Suchodolska. Katowice – Cieszyn – Warszawa – Kraków, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
46. „Edukacja Międzykulturowa” 2012, nr 1.

47. *Poza paradygmaty. Pedagogika międzykulturowa. T. 2. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Lewowickiemu.* Red. A. Szczurek-Boruta, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn – Toruń 2012, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek.
48. *Religia i edukacja międzykulturowa.* Red. T. Lewowicki, A. Różańska, U. Klajmon-Lech. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej – Wydawnictwo Adam Marszałek.
49. *Wielokulturowość i problemy edukacji.* Red. T. Lewowicki, A. Różańska, G. Piechaczek-Ogierman. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej – Wydawnictwo Adam Marszałek.

2013

50. Gajdzica A.: *Portret zbiorowy nauczycieli aktywnych. Między zmianą a oporem.* Cieszyn – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek.
51. Grabowska B.: *Poczucie tożsamości młodzieży uczącej się w szkołach z polskim językiem nauczania na Białorusi, Ukrainie i w Republice Czeskiej – studium porównawcze.* Cieszyn – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek.
52. Szczurek-Boruta A.: *Doświadczenia społeczne w przygotowaniu przyszłych nauczycieli do pracy w warunkach wielokulturowości.* Cieszyn – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek.
53. „Edukacja Międzykulturowa” 2013, nr 2.
54. *Kultura w edukacji międzykulturowej – konteksty teoretyczne i społeczno-polityczne.* Red. T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta, B. Grabowska. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej – Wydawnictwo Adam Marszałek.

55. *Kultura w edukacji międzykulturowej – doświadczenie i propozycje praktyczne*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej – Wydawnictwo Adam Marszałek.
56. *Szkoły dla mniejszości narodowych i społeczności kaszubskiej w Polsce – stan, problemy i perspektywy*. Red. T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, A. Szczurek-Boruta. Warszawa – Cieszyn – Białystok, WSP ZNP w Warszawie – Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Uniwersytet w Białymstoku – Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej.

2014

57. Gajdzica A., Piechaczek-Ogierman G., Hruzd-Matuszczyk A.: *Edukacja postrzegana z perspektywy uczniów, rodziców i nauczycieli ze szkół z polskim językiem nauczania w wybranych krajach europejskich*. Cieszyn – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek.
58. Ogrodzka-Mazur E., Klajmon-Lech U., Różańska A.: *Tożsamość kulturowa, religijność i edukacja religijna postrzegana z perspektywy społeczności szkół z polskim językiem nauczania w wybranych krajach europejskich*. Cieszyn – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek.
59. Szczurek-Boruta A.: *O przygotowaniu nauczycieli do pracy w warunkach wielokulturowości – konteksty, opinie studentów, propozycje*. Cieszyn – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek.
60. Urban J.: *Mniejszości narodowe krajów Grupy Wyszehradzkiej w procesach integracyjnych Europy – tożsamość młodzieży mniejszości autochtonicznych*. Cieszyn – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek.
61. *Edukacja dzieci i młodzieży w środowiskach zróżnicowanych kulturowo*. Red. T. Lewowicki, B. Chojnacka-Synaszko, G. Piechaczek-Ogierman. Warszawa – Cieszyn – Toruń, WSP ZNP w Warszawie

– Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek – Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej.

62. „Edukacja Międzykulturowa” 2014, nr 3.

63. *Wielokulturowość i edukacja*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, W. Ogniewjuk, S. Sysojewa. Warszawa – Cieszyn – Kijów, WSP ZNP w Warszawie – Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Uniwersytet im. Borysa Grinczenki – Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej.

2015

64. Róžańska A.: *Edukacja religijna młodzieży w warunkach pluralizmu religijnego w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej (Grupa Wyszehradzka: Polska, Czechy, Słowacja, Węgry) – studium porównawcze*. Cieszyn – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek.

65. „Edukacja Międzykulturowa” 2015, nr 4.

66. *Aksjologiczne konteksty edukacji międzykulturowej*. Red. T. Lewowicki, B. Chojnacka-Synaszko, Ł. Kwadrans. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek – Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej.

67. *Intercultural education – concepts, practice, problems*. Red. H. Kyuchukov, T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Munich, LINCOM Academic Publishers.

2016

68. Lewowicki T., Ogrodzka-Mazur E., Minczanowska A., Piechaczek-Ogierman G.: *Sfery życia duchowego dzieci i młodzieży – studium z pogranicza polsko-czeskiego*. T. 1. *Przemiany wartości i aspiracji życiowych*. Cieszyn – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek (w druku).

69. *Z teorii i praktyki badań międzykulturowych. Dylematy metodologiczne*. Red. T. Lewowicki, A. Róžańska, U. Klajmon-Lech. Cieszyn –

Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego –
Wydawnictwo Adam Marszałek (w druku).

70. „Edukacja Międzykulturowa” 2016, nr 5 (w druku).

Nota o autorach

Prof. zw. dr hab. Tadeusz Lewowicki – profesor zwyczajny Uniwersytetu Warszawskiego oraz Wyższej Szkoły Pedagogicznej Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie, w latach 1995–2002 rektor Wyższej Szkoły Pedagogicznej ZNP, od roku 2003 rektor-senior i honorowy przewodniczący Senatu tej uczelni, w latach 1989–2013 kierownik Katedry i Zakładu Pedagogiki Ogólnej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie. W latach 1993–2007 (4 kadencje) prze-

wodniczący Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, w latach 1988–2010 (7 kadencji) członek Centralnej Komisji ds. Tytułów i Stopni Naukowych przy Premierze RP. Problematyka jego zainteresowań naukowo-badawczych dotyczy dydaktyki ogólnej, psychologii różnic indywidualnych, pedagogiki szkoły wyższej, pedeutologii, pedagogiki ogólnej, filozofii pedagogiki, paradygmatów i ideologii edukacyjnych, systemów edukacji, polityki oświatowej oraz edukacji wielo- i międzykulturowej. Autor, współautor i współredaktor naukowy ponad 700 publikacji, w tym m.in. książek: *Indywidualizacja kształcenia. Dydaktyka różnicowa* (1977), *Aspiracje dzieci i młodzieży* (1987); *Osobowość a aspiracje* (1991), *Przemiany oświaty* (1997); *O tożsamości, kondycji i powinnościach pedagogiki* (2007); *Problemy kształcenia i pracy nauczycieli* (2007); *Szkolnictwo z polskim językiem nauczania w państwach europejskich – stan, problemy i perspektywy* (2010); *Profesyjna podgotówka i praca wcziteliea* (2011); *Wielokulturowość i edukacja* (2014). Zagraniczny członek Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, członek m.in. Zespołu Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej przy KNP PAN, pierwszy przewodniczący Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej, a aktualnie honorowy przewodniczący. Redaktor naukowy serii „Edukacja Międzykulturowa”.

Dr hab. Barbara Grabowska – adiunkt w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie. Problematyka jej zainteresowań naukowo-badawczych dotyczy: socjalizacji młodzieży: rodzinnej, szkolnej i pozaszkolnej w środowiskach wielokulturowych; poczucia tożsamości młodzieży i jego uwarunkowań; szkolnictwa dla mniejszości narodowych w Polsce i w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Autorka monografii *Poczucie tożsamości młodzieży uczącej się w szkołach z polskim językiem nauczania na Białorusi, Ukrainie i w Republice Czeskiej – studium porównawcze* (2013), ponad 90 artykułów, 22 haseł w Leksykonie, współredaktorka 9 prac zbiorowych: *Młodzież i tolerancja. Studium z pogranicza polsko-czeskiego* (1998); *Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości – doświadczenia na pograniczu polsko-czeskim* (2008); *Kultura w edukacji międzykulturowej – konteksty teoretyczne i społeczno-polityczne* (2013). Kierownik indywidualnego projektu badawczego habilitacyjnego oraz współwykonawca w 5 międzynarodowych i 9 krajowych projektach współfinansowanych ze środków UE. Od 1989 roku uczestniczy w pracach Społecznego Zespołu Badań Kultury i Oświaty Pogranicza, kierowanego przez prof. zw. dra hab. Tadeusza Lewowickiego. Członkini m.in. Zespołu Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej przy KNP PAN, Zespołu Pedagogiki Społecznej przy KNP PAN, Polsko-Czeskiego Towarzystwa Naukowego, Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej (z-ca przewodniczącego), sekretarz redakcji czasopisma „Edukacja Międzykulturowa”.

Dr Urszula Klajmon-Lech – od 1999 roku pracownik naukowo-dydaktyczny Uniwersytetu Śląskiego w Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji, adiunkt w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań. Autorka jednej monografii, dwóch współautorskich monografii, współredaktor trzech prac, autorka ponad pięćdziesięciu artykułów. W swoich publikacjach porusza problematykę: edukacji międzykulturowej w wymiarze religijnym (np.: *Działalność wychowawcza Kościoła katolickiego na Śląsku Cieszyńskim w latach 1945–2008*.

*Cieszyn – Warszawa – Toruń 2010, Wydawnictwo Adam Marszałek; Tożsamość kulturowa, religijność i edukacja religijna postrzegana z perspektywy społeczności szkół z polskim językiem nauczania w wybranych krajach europejskich. Toruń 2014, Wydawnictwo. Adam Marszałek – praca współautorska z Ewą Ogrodzką-Mazur i Anielą Różańską); rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym, jakości życia rodziny, form pedagogicznego wsparcia (np.: *Pedagogizacja rodziny dziecka niepełnosprawnego – tradycyjne i nowatorskie ujęcie problemu. „Ruch Pedagogiczny” 2012, nr 4; Rehabilitacja dzieci z niepełnosprawnością w biografjach rodziców. „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2016, nr 2).* Członek zarządu Polskiego Towarzystwa na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym – Koło w Cieszynie, wiceprezes Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego – Koło w Cieszynie, społecznik i aktywny orędownik wsparcia na rzecz rodziny w kryzysie, zwłaszcza z dzieckiem z niepełnosprawnością.*

Dr Aniela Różańska – adiunkt w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie (Uniwersytet Śląski). Jej zainteresowania naukowe koncentrują się na zagadnieniach dotyczących środowisk zróżnicowanych kulturowo i wyznaniowo, na problematyce edukacji międzykulturowej, a zwłaszcza na kwestiach międzywyznaniowych, tożsamości religijnej i międzykulturowej edukacji religijnej. Ponadto w pracy naukowej podejmuje problematykę związaną z edukacją małego dziecka i edukacją ekologiczną. Autorka 2 monografii: *Działalność edukacyjna Śląskiego Kościoła Ewangelickiego Augsburskiego Wyznania na Zaolziu* (2002), *Edukacja religijna młodzieży w warunkach pluralizmu religijnego w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej (Grupa Wyszehradzka: Polska, Czechy, Słowacja, Węgry) – studium porównawcze* (2015), współautorka 2 monografii, współredaktorka 5 prac zbiorowych, autorka ponad 80 artykułów i 18 haseł w Leksykonie. Współwykonawca w 4 międzynarodowych i 2 krajowych projektach badawczych. Od 1995 roku uczestniczy w pracach Społecznego Zespołu Badań Kultury i Oświaty Pogranicza kierowanego przez prof. zw. dra hab. Tadeusza Lewowickiego. Członkini Zespołu Pedagogiki Chrześcijańskiej działającego pod patronatem KNP PAN, Zespołu Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej przy KNP PAN, Polsko-Czeskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego oraz Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej.

Autorzy tomu reprezentują cieszyńską szkołę badań pogranicza, która od 1989 roku – pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Tadeusza Lewowickiego – prowadzi zespołowe badania naukowe na pograniczu polsko-czeskim Śląska Cieszyńskiego. Plonem działalności naukowo-badawczej zespołu są opracowania publikowane od 1992 roku w serii „Edukacja Międzykulturowa”, która aktualnie obejmuje 70 tomów.

Główny tytuł niniejszej książki – odwołujący się do życia duchowego dzieci i młodzieży – jest wspólny dla niewielkiego cyklu opracowań dotyczących różnych wymiarów duchowości człowieka funkcjonującego w warunkach pogranicza (m.in. aksjologicznego, poznawczego, emocjonalno-uczuciowego, religijnego). Przedmiotem badań prezentowanych w książce są postawy młodzieży Śląska Cieszyńskiego wobec takich kwestii w obszarze religii, jak: Inność/Inni wyznaniowo, tolerancja religijna oraz możliwość edukacyjnych oddziaływań w tym zakresie. Rozumienie tolerancji jako neutralności i poprawności politycznej jest niewystarczające, gdyż taka tolerancja może przerodzić się w bierność, a poprawność polityczna – w ślepą otwartość i relatywizm. Postawa tolerancji oraz poszanowanie przekonań, obyczajów i odmienności innych religii i wyznań wynikają z docenienia własnej tożsamości religijnej i tożsamości grupy religijnej. Stąd w prezentowanym zbiorze osobny rozdział przeznaczony został analizie znaczenia wspólnot religijnych, do których należy badana młodzież.

Wyniki badań przeprowadzonych w latach 2014/2015 to zapis obecnego stanu religijności i postaw młodzieży zamieszkującej region pogranicza polsko-czeskiego wobec Inności religijnej, ale również – poprzez porównanie obecnych wyników z wynikami badań z lat minionych (rok 1998 i rok 2009) – skonfrontowanie tego stanu z przemianami społeczno-cywilizacyjnymi, które swym oddziaływaniem objęły społeczność Polaków po obu stronach Olzy, a także Czechów.

Autorzy tomu żywią nadzieję, że zgromadzony bogaty materiał empiryczny oraz wnioski wynikające z badań porównawczych mogą zainteresować badaczy polsko-czeskiego pogranicza, badaczy kultury i religii społeczności pogranicza, jak również szeroki krąg osób zawodowo związanych z oświatą i edukacją młodzieży z pogranicza Śląska Cieszyńskiego.

ISBN 978-83-8019-607-0

9 788380 196070

wydawnictwo
ośm
marzalek

